

1
9
1
6

1
9
2
5

Gullaschtid og nedtur

SALLING BANK

LANDMANDSBANKENS SKIVE AFDELING

Kontorer: Frederiksgade Nr. 6.
Telefoner: Ekspedition Nr. 94. Direktion Nr. 492.
Ekspeditionstid: 9—12 og 1½—5.
Telegr.-Adr.: Sallingbank.

Alle almindelige Bankforretninger udføres

Indlaansrenten er paa:

Folio . . . . . 4 pCt. p. a.
Bankbog med Check . . . . 4 » » »
do. mod 1 Mds. Opsigelse . . 5 » » »
Udlaan ydes mod: Kaution og Haand-
::: pant, samt paa Kasse-Kredit :::
Veksler diskonteres

Til Sikkerhed for de indskudte Penge hæfter Landmandsbankens fuldt indbetalte Aktiekapital og Reserver, 150 Millioner Kr.

Salling Banks (Landmandsbanken) Roslev-afdeling, Jernbanegade 20 ca. 1920.

Danmark

1916: Det vedtages ved en folkeafstemning at sælge De vestindiske Øer til USA. Regeringen udvides med ”kontrolministre” fra de tre oppositionspartier. For at hjælpe de fastlønnede indføres dyrtidsregulering.

1917: Den uindskrænkede ubådskrig rammer hårdt i Danmark. Der opstår råvaremangel og dermed arbejdsløshed. Fødevarer og brændsel rationeres. Der indføres afgift på tobak, øl og spiritus.

1918: Kvinderne stemmer for første gang ved Folketingsvalget, hvor regeringen bevarer et knebent flertal i Folketinget. Arbejdsløsheden og dyrtiden skaber social utilfredshed. Syndikalisterne stormer Børsen. ”Den spanske syge” bryder ud i efteråret.

1919: Ved en retsreform adskilles den dømmende og den udøvende magt. By- og herredsfogeden bliver til dommer og politimester. Versaillestraktaten giver den sønderjyske befolkning ret til at stemme om sit nationale tilhørsforhold. 8-timers dagen indføres. Danmarks Retsforbund oprettes.

1920: Sønderjylland stemmer sig hjem til Danmark. Kong Christian den 10. afskediger regeringen Zahle og indsætter et ministerium af ikke politikere (Påskekrisen). Zahle betragter kongens handling som statskup, og socialdemokraterne truer med generalstrejke. Kongen bøjer sig og indsætter et forretningsministerium med parlamentarisk opbakning. Der vedtages en ny valglov med forholdstalsvalg. Ved folketingsvalget taber de radikale 16 mandater. Venstremanden Niels Neergaard danner regering. Efter genforeningen med Sønderjylland gennemføres en grundlovsændring. Den første benzintank åbner.

1921: Priserne og derefter lønningerne begynder at falde stærkt.

1922: Landmandsbanken bryder sammen og må have hjælp fra staten. Uroen på arbejdsmarkedet medfører storlockout i forårsmånederne. Den første radioudsendelse sendes.

1923: Der går bedre i erhvervslivet, men forbedringen skyldes en stærkt faldende krone-værdi.

1924: Ved Folketingsvalget går Socialdemokratiet 7 mandater frem og de radikale 2. Thorvald Stauning danner en socialdemokratisk mindretalsregering.

1925: Kronekursen stiger med næsten en trediedel, og det skaber store problemer i erhvervslivet. Foråret præges af en storlockout, der rammer næsten 100.000 arbejdere. Andelsbanken likvideres. Statsradiofonien får monopol på radioudsendelser.

Skiveegnen 1916-1925

I de sidste krigsår og de første fredsår blev der tjent penge som aldrig før på egnen. Der var varemangel og rationering, så det kunne være svært at komme til at bruge pengene. Bankernes indlån steg og steg. Mange banker lånte store beløb ud til spekulativ handel med aktier i selskaber, som man optimistisk regnede med ville blive guldgruber, når freden kom. Optimismen var stor - man glædede sig til at indkassere ”fredsdividenden”. P.g.a. den russiske revolution i 1917 og det tyske sammenbrud efter krigsafslutningen

Udsnit af Skive Folkeblads kort over Viborg Amt med dele af tilstødende amter ca. 1920.

kom der ingen dividende - tværtimod! Fra 1921 faldt priser og lønninger stærkt, og arbejdsløsheden begyndte at stige. Mange handlende og fabrikanter fik store tab og kunne ikke klare deres lån.

Udviklingen fik store konsekvenser også på Skiveegnen. Store formuer blev skabt - og tabt! I løbet af 1920'erne blev der vendt op og ned på egnens erhvervsliv

I 1922 kom Landmandsbanken, som havde overtaget Salling Bank som filial i 1918, ud i en alvorlig krise og måtte reddes af regeringen. I 1925 likviderede Andelsbanken, og dermed lukkede filialen i Skive. Samme år måtte Skive Bank efter ordre fra Banktilsynet foretage store afskrivninger på en række af sine største kunder. Hermed håbede banken at have redet stormen af, men det skulle vise sig at være en stakket frist! Inden året var omme, havde Skiveegnen fået to "nye" banker.

Skive var på vej til at blive havnebyen midt i Jylland. Der blev bygget en ny nordhavn, og jernbanenettet blev udbygget med Skive-Vestsallingbanen. Skive-Skjernbanen blev påbegyndt, men nåede aldrig længere end til Videbæk.

Bilerne tog over, og da Statsbanerne ikke var vakse nok, oprettede bilisterne deres egen færgerute mellem Salling og Mors. Og så begyndte elektriciteten at sprede sig uden for byerne.

Børnene i Salling fik mulighed for at komme på realskole i Roslev - og de forældre, der var modstandere af eksamensskolen, kunne sende deres unge på Salling Ungdomsskole. De mest udsatte børn fik mulighed for at komme på børnehjem i Skive.

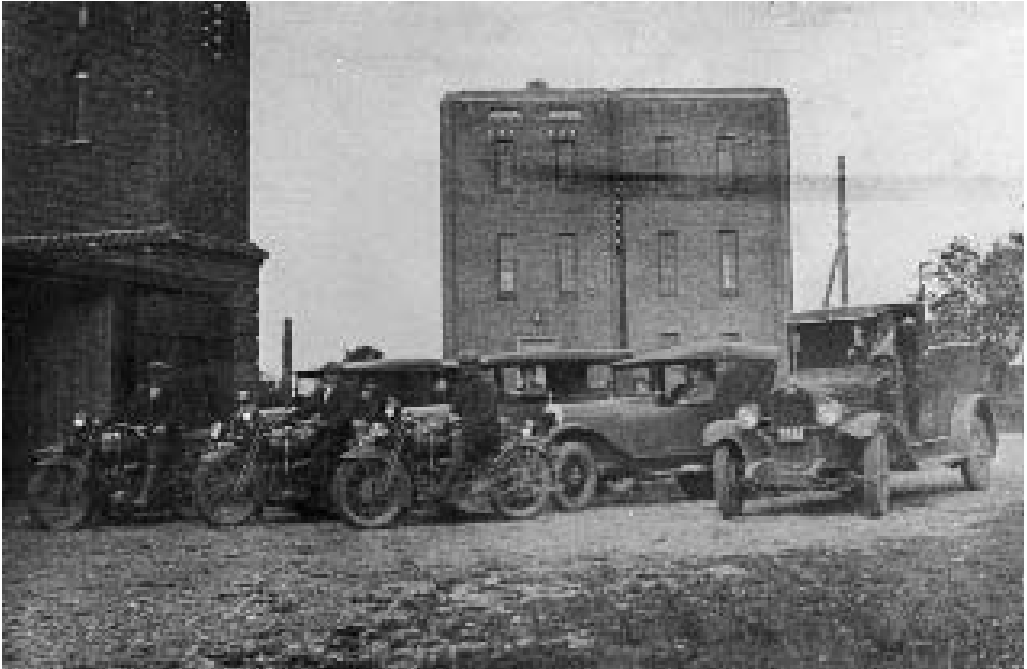
Politisk kom det til en afklaring mellem de forskellige venstregrupperinger. I 1919 fik Venstre sin egen avis, Skive Venstreblad, og i 1920 sluttede "Venstreforeningen af 1908" sig til Det radikale Venstre.

Skive fik to nye sommerfester ved siden af den mest traditionsrige: Salling Landboforenings dyrskue. Skive Idrætsklub afholdt en stor sportsdag, og en ringriderkomite arrangerede hver sommer en to dages "Midtjydske Ringriderfest".

Lys over hele landet!

De små elværker kunne langt fra dække egnen. For at skaffe elektricitet til landområderne og til de mange landsbyer, der ikke havde deres egne elværker, tog Salling Sognerådsforening i 1915 initiativ til at oprette et højspændingsværk: Salling, Fjends og Ginding herreders Højspændingsværk (SFGHH). Højspændingsværket kom først i gang i 1920 efter - sammen med bl.a. Skive elværk - at være blevet tilsluttet Gudenåcentralen, der fremstillede elektricitet på det nyanlagte Tange-værk. SFGHH dækkede et meget stort område, og det tog lang tid, inden alle havde fået elektricitet. Til at begynde med var der kun ansat 4 montører, der cyklede rundt! Men der blev snart anskaffet Harley Davidson motorcykler og siden lastbiler, for bønderne ville gerne af med vindmøllen på ladetaget!

Det sidste sted på egnen, der fik indlagt elektricitet, var Svansø, der først kunne slukke petroleumslamperne i 1957.

Montørerne ved Salling, Fjends og Ginding Herreders Højspændingsværk, Brårupvej 52, ca. 1930. Til venstre ses en transformatorstation og i baggrunden "Gudenåcentralen"s endestation i Skive.

Montørerne er fra venstre: Marinus Jensen, Jakob Jensen, Valdemar Bertelsen, Marinus Christensen og en ukendt.

Samtidig blev de små land-elværker nedlagt og sammensluttet med SFGHH. Det foregik ikke altid i fred og ro. I Jebjerg blev byen nærmest delt i to - for og imod Jebjerg elværk, og spørgsmålet om nedlæggelsen af elværket endte i retten! Durup elværk - egnens første, blev også det sidste, der blev slået sammen med SFGHH. Det skete i 1962.

Skive Nordhavn 1920-1928

Umiddelbart efter Første verdenskrigs afslutning gik stærke kræfter i Skive Byråd i gang med at arbejde for en udvidelse af Skive Havn med et nyt havnebassin. På foranledning af Handelsstandsforeningen lod havneudvalget i sommeren 1919 stadsingeniør Aage Hansen udarbejde et forslag om et nyt bassin nord for det eksisterende og ud for Krabbesholm Højskole. Havneplanen blev ikke til noget i første omgang, men i december 1920 skrev Arbejdernes Fællesorganisation til byrådet og krævede arbejde eller hjælp til det stærkt stigende antal arbejdsløse. Byrådet hev havneplanen frem som et egnet nødhjælpsarbejde og vedtog at optage et lån på 700.000 kr. til anlæggelse af en læmole ud for Krabbesholm. Selve bassinet skulle laves i etaper - til at begynde med ville man nøjes med at uddybe den sydlige ende! Byrådet så havneudvidelsen som en

Skibe til losning i Skive Nordhavn ca. 1927. Til venstre ses Jysk Andels Foderstofforenings pakhushus, i midten Dansk Andels Grovvarerforretning og til højre et hjørne af konsul Aagaard Nielsens kulgård. Foto: C. Hadrup.

mulighed for at placere Skive som transportcentrum midt i Jylland på et tidspunkt, hvor Skive-Vestsallingbanen var undervejs, og hvor Risdagen var tæt på at vedtage anlæggelsen af en jernbane fra Skive til Videbæk!

Det var et enigt byråd, der vedtog havneplanen, men så rykkede redaktør Carl Hansen på Skive Folkeblad i felten mod planen. Der var slet ikke behov for havnen, mente han - og det havde han ret i, for i 1921 kom der kun godt 200 skibe til Skive om året! Men selv han kunne ikke bremse den stærke alliance mellem handelsstand og arbejderbevægelse. Handelsstanden ønskede plads til pakhuse og mulighed for at få store skibe til Skive, og arbejderbevægelsen ønskede nye arbejdspladser.

Selve havnebyggeriet kom først i gang i vinteren 1923 og var færdigt i foråret 1924. Det første pakhushus blev opført i 1925, men der var stadig god plads, da byrådet i efteråret 1927 vedtog at bygge havnen færdig, så der blev en 55 bred plads bag læmolen. Endnu engang var arbejdsløsheden en væsentlig grund til havneudvidelsen, for havnens brugere mente ikke, at der var brug for mere plads for øjeblikket. Det var en investering i fremtiden! ”Vi kan godt få råd til at lade pladsen ligge - om det så skal være 20 år,” mente Carl Hansen, der nu var blevet borgmester.

Så lang tid kom der ikke til at gå: Allerede i foråret 1928 ansøgte Skive Kulkompagni, der i 1927 indførte 21.000 tons kul over havnen, om tilladelse til at anlægge en kul-

gård på nordhavens nordkaj. Det var lige ud for østfløjen af Krabbesholm Højskoles fredede hovedbygning. Højskolen klagede til fredningsmyndighederne, men fik ikke medhold. Byrådet optog et lån på 90.000 kr. til gøre nordhavnen helt færdig med bølværk m.m. Det gjorde man med sindsro, for investeringerne i nordhavnen (i alt ca. 1 mill. kr.) havde vist sig at være en god forretning: Godsmængden på havnen var tredoblet fra 1921 til 1927, så havnen kunne finansiere sig selv!

Pinen-Plagen 1924

Det var ikke let for bilister at komme fra Salling til Mors. Statsbanefærgen sejlede ikke ret tit, den var dyr at komme med, og bilisterne skulle komme mindst en halv time før afgang for at udfylde de papirer, som statsbanerne krævede. Og så havde godsvognene forrang for bilerne. Hvis der kom et godstog med vogne til Nykøbing, måtte bilisterne pænt vente til næste afgang. Ventetiden kunne let blive på flere timer.

Den 23. september 1923 oprettedes ”A/S Motorfolkets Færg”, med den målsætning at starte bilfærgedrift på det gamle færgested ved Sallingsund. Færgeruten mellem ”Pinen” (Salling) og ”Plagen” (Mors) blev startet af morsingboere, der ønskede, at bilerne fik en bedre betjening end den, DSB ønskede at give.

Den første færg, ”Sallingsund”, begyndte at sejle i 1924. Færgen blev bygget på Søren Larsen og Sønners skibsværft i Nykøbing. Skibsværftet byggede alle færgerne til

To færger i fæргеlejet ved Sallingsund ca. 1975. I baggrunden ses begyndelsen til Sallingsund-broen.

Pinen-Plagen og leverede også til andre af Limfjordsruterne, bl.a. Fur. I 1929 blev den udskiftet med en større færge, ”Legind Bjerger”.

I 1950’erne steg biltallet stærkt. I 1954 anskaffedes ”Pinen”, og i 1958 erstattedes ”Legind Bjerger” med ”Plagen”. I begyndelsen af 1960’erne blev der indkøbt to færger mere: ”Sallingsund” (1961) og ”Legind Bjerger” (1964). I 1967 overtog selskabet driften af Feggesundruten og anskaffede to færger til denne rute.

Ved starten i 1924 klarede fire mand sejladsen, ved 50 års jubilæet var der ansat 30-40 mand til at betjene de to færgeruter. På dette tidspunkt (1972) overførte færgerne ved Sallingsund godt 555.000 biler og godt 1 mill. passagerer.

Efter åbningen af Sallingsundbroen i 1978 blev færgerne solgt til Viborg Amt, der brugte dem på ruterne ved Næssund, Feggesund, Hvalpsund m.fl.

Skive-Vestsalling jernbane 1924

Den 10. december 1924 indviedes jernbanen fra Skive til Rødding. Skive-Vestsalling Jernbane (SVJ) var en af de sidste, der blev anlagt i Danmark.

I Salling var der mange, der så skævt til, at jernbanen fra Skive til Struer på strækningen mellem Skive og Vinderup passede gennem tyndt befolkede områder, mens det langt mere befolkede Vestsalling ikke havde nogen jernbane. I 1870’erne og 1880’erne kom der flere forslag om at forlægge Skive-Struer-banen. I 1885 fremlagde Skivekred-

En stor del af jordarbejdet ved anlæggelsen af Skive-Vestsalling jernbane foregik ved håndkraft. Foto ca. 1923.

sens folketingsmand i en folketingsdebat et forslag om at flytte den daværende hovedbanegård fra Viborgvej til Skive Nord ved Ågade og så lade jernbanen gå nord om Skive via Hem, Grove, Balling og Håsum til Hvidemose, hvor der var fortrinlige tørv og dermed behov for jernbanetransport. Men det blev ved snakken...

I 1900 tog man fat igen. Der blev nedsat et udvalg til at arbejde for en Skive-Vestsalling-bane, men da Viborg Amtsråd afviste at være med til at finansiere banen, gav man op. I 1905 kom der en helt ny ide: Nu skulle banen anlægges som en elektrisk bane! Det forslag kom med i jernbaneloven af 1908 som en bane, der skulle anlægges uden statstilskud. Det manglende statstilskud var nok grunden til, at dette forslag aldrig blev til noget.

Målet blev nu en almindelig bane. I 1914 blev der lavet et baneprojekt, der stort set svarede til det, der blev åbnet 10 år senere, men i første omgang satte udbruddet af 1. verdenskrig alle banetanker i stå.

I den næste jernbanelov fra 1918 var banen med, men nu sådan, at staten skulle betale halvdelen af anlægsudgifterne, mens de berørte kommuner og Viborg Amt skulle klare resten. Det var noget, man kunne forstå i Salling, og allerede et halvt år efter lovens vedtagelse var man klar til at gå i gang. Men - så kom en periode med dyrtid. Den bane, der kostede en mill. kr. at bygge i 1914, var i 1920 steget til fire mill.! Først i foråret 1922 kom man i gang med jordarbejderne, og den 10. december 1924 kunne man så indvi banen.

Dagen efter påbegyndtes den daglige drift med seks tog i hver retning. Banen løb gennem et tætbeholdt område, og selvom den åbnede på et tidspunkt, hvor bilen begyndte at blive en konkurrent, nåede den i slutningen af 1930'erne op på at befordre over 100.000 passagerer om året.

Derimod var der ikke meget gods at køre med (7.000 tons i slutningen af 1930'erne), og det var banens store svaghed. For at styrke banens økonomi fik den koncession på flere rutebilruter, og der blev i 1929 åbnet ekspeditioner i Lihme og Krejbjerg til brug i forbindelse med rutebildriften. Et særpræget initiativ for at skaffe flere rejsende tog man i 1932, hvor banen købte 7 tønder land ved Knud Strand. Om sommeren kørte banen med stor succes badetog fra Viborg til Rødding, hvorfra der gik bus til Knud Strand, hvor banen bl.a. havde opført den nok så bekendte pavillon.

Skive bliver større 1925

Ved århundredskiftet var stort set al jord i den daværende Skive kommune bebygget. Byvæksten foregik efter år 1900 især på Ny Skivehus marker nordvest for Skive. Dette område lå i nabokommunen Skive Landsogn-Resen. Efterhånden boede der flere end 2.000 mennesker i den "bylignende" del af Skive Landsogn. Området var vokset helt sammen med Skive, men beboerne betalte ikke skat her, selvom de benyttede byens faciliteter! Det så Skive Byråd ikke på med milde øjne! Skatten i Skive var tre gange så høj som i Landsognet, der da også fungerede som "skattely" for adskillige velhavende

Thomsensgade var en af de gader i den "bylignende" del af Skive Landsogn, der blev "indlemmet" i Skive kommune i 1925.

Til venstre ses Skive Andelsmejeri og gartner H.P. Pedersens gartneri. Foto C. Hadrup.

skibonitter. Skive Byråd var derfor meget interesserede i at få den "bylignende" del af Skive Landsogn lagt sammen med byen, dels for at få dens skatte kroner, men også for at få plads til yderligere byvækst. Omvendt var Skive Landsogn-Resen sogneråd ikke så interesserede i at afgive en stor del af deres skatteydere.

I 1925 enedes de to kommunalbestyrelser om, at den bebyggede del af landsognet skulle overføres fra Skive Landsogn-Resen til Skive kommune. Der blev lavet en overgangsordning, så de nye Skiveborgere fik en periode på 10 år til at vænne sig til skatteprocenten i Skive!

Skive Venstreblad 1919

De mere moderate eller konservative dele af Venstre så med stigende skepsis på den bevægelse hen mod Det radikale Venstre, som folketingsmændene Carl Hansen (1902-09) og Hans Nielsen (1909-1920) og Skive Folkeblad var i gang med. Da Skive Folkeblad i 1902 valgte at følge Carl Hansen over til Venstrereformpartiet, følte mange moderate Venstrefolk sig hjemløse i Folkebladet. Resultatet blev oprettelsen af den moderate Venstreavis Skive Dagblad (1903-08). Efter Dagbladets lukning gik der kun godt et år, inden de moderate igen havde deres egen avis, Skive Folketidende. Folketidende

Fra 1926 til 1976, hvor avisen lukkede, havde Skive Venstreblad (1967-1976: Skive Dagblad) redaktion i Nørregade 22. Her ses journalisterne på den lille avis i 1960. Fra venstre Margit Ahlmark, Jens Hamburger og Jesper Langballe.

blev rejst på ruinerne af Skive Avis i 1909. Ved nytår 1913 måtte Folketidende give op, hvorefter Skive Avis på ny begyndte at udkomme i februar 1913. Skive Avis sluttede sig til Højre, og så stod de moderate Venstrefolk igen uden avis.

Problemet for de moderate Venstrefolk var det samme som for Højrefolkene og socialdemokraterne: Skive Folkeblad havde langt det største oplag og dermed de største annonceindtægter. Folkebladets solide økonomiske grundlag gjorde det muligt at lave en større og bedre avis end de øvrige partiers. Derfor læste mange af de andre partiers vælgere hellere Skive Folkeblad end deres partiavis!

I 1919 havde Venstre fået sin organisation på plads på Skiveegnen. Skulle partiet for alvor slå igennem og vippe de radikale af pinden, måtte partiet have sin egen avis. I vinteren 1918/19 tegnedes en garantsum på 18.000 kr. - man valgte altså en model, der lignede garantselskabet Skive Folkeblad! - og 1.400 abonnenter. På dette grundlag indgik initiativtagerne en aftale med "Randers Venstreblad" om udgivelse af en "aflægger" i Skive fra den 1. juli 1919 under navnet Skive Venstreblad.

Målet var fra starten af få en selvstændig avis med eget trykkeri i Skive. En avis, der blev trykt i Randers, kunne ikke konkurrere med Skive Folkeblad på hurtige nyheder. I første omgang måtte Venstrefolkene nøjes med en aftale med bogtrykker Lauritz Pedersen, Østertorv, om at trykke avisen fra juni 1920. I de første par år var Venstrebladet en

stor underskudsforretning, og i 1922 overtog Lauritz Pedersen det økonomiske ansvar for bladet.

I løbet af de næste tre år blev Venstrebladet så konsolideret, at man i 1926 kunne købe Centraltrykkeriet i Nørregade 22 af bogtrykker Bøjle Hansen. Til formålet oprettedes et aktieselskab: A/S Skive Venstreblads Bogtrykkeri. Pengene til oprettelsen blev dels tegnet lokalt, dels indsamlet blandt medlemmerne af Venstres Rigsdagsgruppe. Rigsdagsmedlemmerne gav adskillige tusinde kroner til formålet - det viser noget om, hvor stor vægt Venstre midt i 1920'erne lagde på at bekæmpe de radikale og deres presse.

Meget held fik Venstre nu ikke i Skive trods dygtige redaktører, der siden gjorde fine karrierer på store aviser. Leif B. Hendil (redaktør 1922-1925) blev redaktør på Ekstra-bladet og en af hovedmændene bag opførelsen af Skive Museum. I 1925 blev N. Chr. Christensen redaktør. Med ham fik Venstrebladet en redaktør, der kunne klare sig i debatten med byens andre aviser, samtidig med at han som tidligere typograf forstod at modernisere avisen. Desværre voksede oplaget kun beskedent, så den lille avis var sårbar, da landbrugskrisen først i 1930'erne fik læserne til at vende hver en krone. Trediverne blev økonomisk set en hård tid for Venstrebladet, men Anden Verdenskrig med de mange offentlige annoncer om rationering, forbud m.m. gav en vældig pengeindsprøjtning til avisen!

Skivekredsen bliver radikal højborg 1920

I april 1920 vedtoges en ny valglov, der afskaffede valg i enkeltmandskredse ved Folketingsvalg, hvor den, der fik flest stemmer, var valgt, mens de øvrige stemmer var "spildte", til fordel for forholdstalsmetoden, hvor mandaterne tildeles i forhold til partiernes stemmetal. Nu var det ikke længere muligt at blive valgt til Folketinget, medmindre man havde et parti i ryggen. Undtagelsen er musikeren Jacob Haugaard i Århus i 1994.

Skivekredsen havde siden 1909 været repræsenteret af gårdejer Hans Nielsen, Dølby. Han var opstillet af "Venstreforeningen af 1908", der havde sit eget partiprogram "Skive-programmet". Efter valget søgte Hans Nielsen først samarbejde med Venstre, men blev afvist af I.C. Christensen, der ikke kunne acceptere særstandpunkter. Det kunne de radikale derimod, og da Skive-programmet i forvejen lå tæt på de radikales synspunkter, var det ret naturligt, at Hans Nielsen blev "radikal løsgænger". Da det i 1920 blev nødvendigt for "Venstreforeningen af 1908" at vælge parti, anbefalede Hans Nielsen, at man tilsluttede sig Det radikale Venstre. På baggrund af det foregående årtis samarbejde samlede hans anbefaling let tilslutning.

Hans Nielsen trak sig tilbage som folketingskandidat, og han havde allerede sin afløser klar. Det var den sallingfødte 32-årige cand. polit. Bertel Dahlgaard, søn af afdøde proprietær Poul Dahlgaard, Hesthave. Dahlgaard kom til at sidde i Folketinget i 40 år, og han gjorde - i tæt samarbejde med redaktørerne Carl og Elin Hansen, Skive Folkeblad - Skivekredsen til en radikal højborg. I Dahlgaards tid lå det radikale stem-

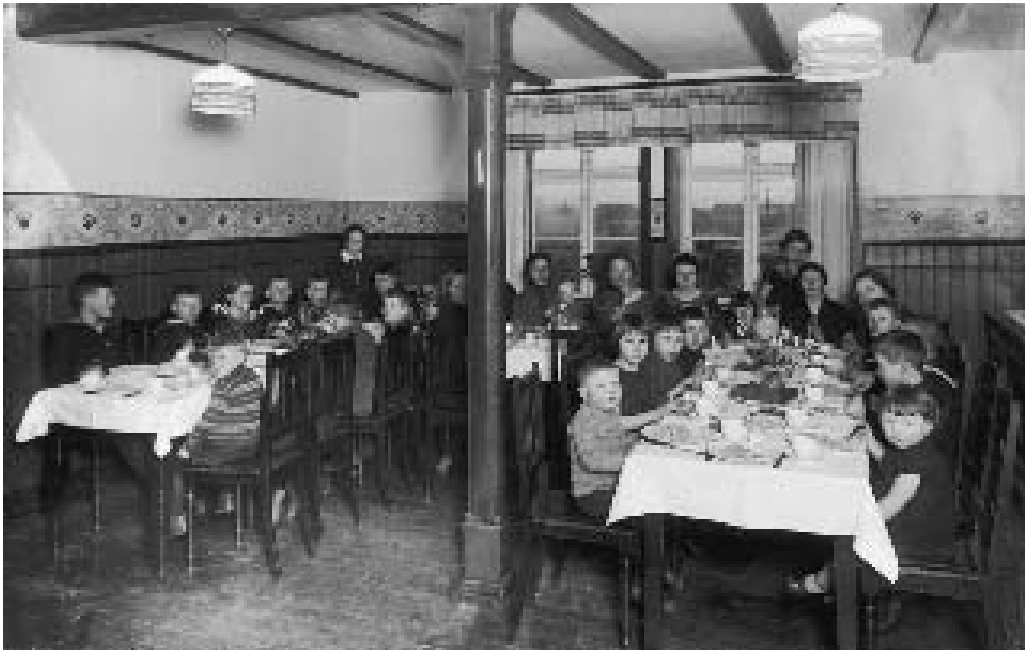
Folketingsmand Bertel Dahlgaard til dyrskue i Skive i 1955 - det var en god lejlighed til at møde vælgerne. Her snakker han med Edith Christensen, Bjergby, og hendes to sønner. Foto: Per Hanghøj.

metal i Skivekredsen mellem 45 og 30%, kun i 1947 kom det ned på 28%. I 1929 blev Bertel Dahlgaard indenrigsminister i regeringen Stauning-Munch, og fra dette tidspunkt var han en af de mest indflydelsesrige folketingsmænd. Det nød egnen bl.a. godt af i forbindelse med statens overtagelse af Spøttrup og det store banegårdsprojekt i Skive.

P. Sabroes Børnehjem i Skive

I 1913 døde den socialdemokratiske journalist og folketingsmand Peter Sabroe i en stor jernbaneulykke ved Bramming. En af Peter Sabroes mærkesager havde været de elendige forhold, som mange børn levede under, bl.a. på børnehjemmene. Efter hans død blev der iværksat en landsindsamling til opførelse af et børnehjem, der skulle drives i Sabroes ånd. Sabroe havde lige siden begyndelsen af 1890'erne været meget benyttet som taler af egnens arbejderbevægelse, og det var en af grundene til, at det kom på tale at bygge børnehjemmet til hans minde i Skive. En anden var redaktør, byråds- og folketingsmedlem H.P. Hansens dygtige arbejde.

Efter forhandlinger med indsamlingskomiteen blev det indsamlede beløb overdraget til Skive kommune, der påtog sig at bygge og drive børnehjemmet. Byrådet udpegede en bestyrelse, der ansatte en bestyrerinde. Det første barn flyttede ind i hjemmet i 1920.

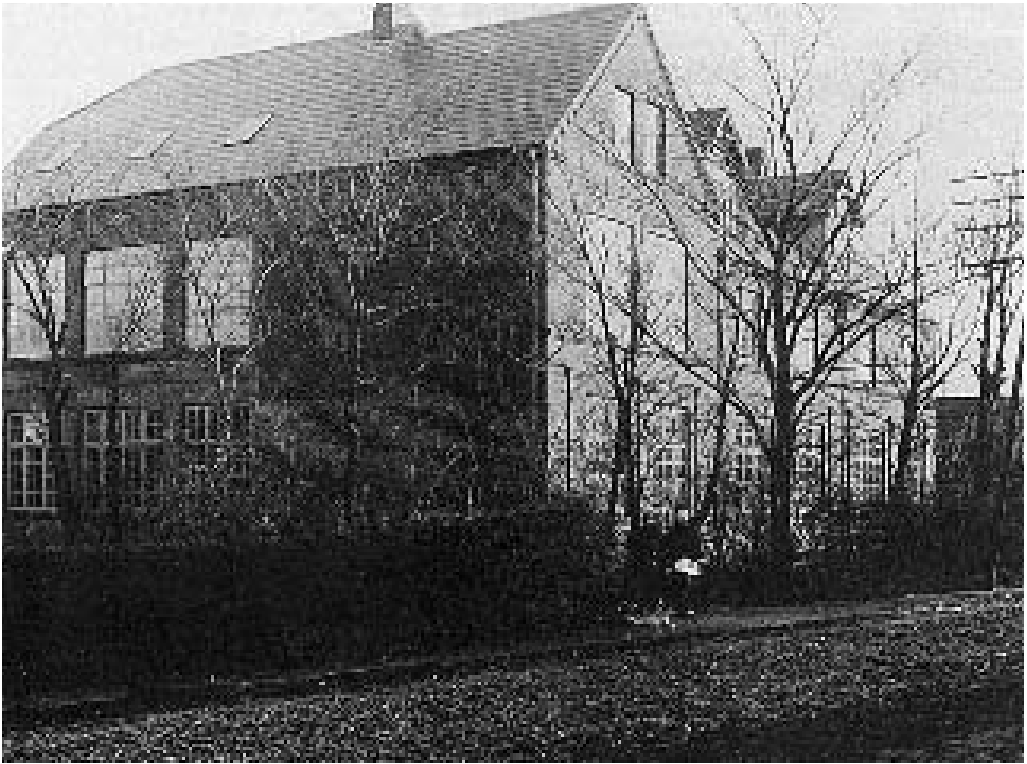
Børnene og personalet på P. Sabroes Børnehjem i Skive i spisestuen ca. 1926. "Plejemor" Laura Øther ses til højre for søjlen. Foto: C. Hadrup.

Børnehjemmets første år blev meget omtumlede. De to første bestyrerinder blev afskedigede p.g.a. deres behandling af børnene, der ikke helt var i Sabroes ånd, og de to første formænd, Socialdemokratiets ledere i Skive Byråd, måtte trække sig ud af politik p.g.a. affæerne. Redaktør H.P. Hansen måtte trække sig, da det blev afsløret, at han var kæreste med den første bestyrerinde, og formand nr. to, lærer Hjalmar Kjems, måtte gå af, da han på et lukket byrådsmøde kom med nogle skarpe udtalelser om den anden bestyrerinde, som han ikke kunne dokumentere. I begge tilfælde blev kniven ført af redaktør Carl Hansen i Skive Folkeblad, og der er næppe tvivl om, at de fældende artikler i Folkebladet var en slags tak for sidst for de to socialdemokraters afsløringer i koks-affæren fra 1914. Opgørene om Sabroes Børnehjem var af sådan karakter, at Skive fik et ry over hele landet for at være et sted, hvor tonen i politik var usædvanlig hård.

Efter det andet opgør tilbød den lokale arbejderbevægelse at overtage børnehjemmet. Formand for den nye bestyrelse blev socialdemokraternes nye leder i byrådet, Valdemar Johansen, og i 1926 ansattes frk. Laura Øther som forstanderinde. Det var et lykkeligt valg, bestyrelsen traf, for Laura Øther blev igennem 34 år "moder" for hundredvis af børn.

Roslev kommunale Realskole 1920

Der var ambitioner i "Sallings hovedstad". Før åbningen af Skive-Glyngørebanen i 1884 var Roslev sogn med ca. 250 indbyggere "lillebror" i Roslev-Rybjerg kommune.

Roslev skole efter udvidelsen i 1920.

Skolen havde ca. 30 elever. Godt 20 år efter jernbanens ankomst til Roslev var elevtallet steget til 103, og i 1920 var det nået op på 188. Det var nødvendigt at udvide skolen flere gange, og til sidst blev der stemning i sognerådet for at indføre en købstadsordnet skole med realafdeling. For kommunekassen havde det den fordel, at kommunen så ikke længere skulle stille tjenesteboliger til rådighed for lærerne. Efter forhandlinger med Undervisningsministeriet, der til at begynde med strittede imod, fordi man syntes, skolen ville blive for lille, fik kommunen tilladelse til at oprette et skolevæsen med 6 klasser i folkeskolen og 2 realklasser. De to øverst klasser i Folkeskolen var forberedelsesklasser til realskolen. Realskolen afsluttedes med den såkaldte præliminæreksamen. Præliminæreksamen var kortere (to år i forberedelsesklasserne og to år i realklasserne), mens realeksamen tog fem år (fire år i mellemskolen og et år i realskolen). Realeksamen kunne på Skiveegnen kun tages i Skive kommunale Mellem- og Realskole i Asylgade. I 1934 gik Realskolen i Roslev over til undervise til realeksamen.

Realskolen medførte en større ombygning af Roslev skole. Arkitekt på ombygningen var tømrermester J.J. Vinkel, Skive, der bl.a. havde tegnet skolerne i Fly og Højslev Stationsby.

Realskolen i Roslev blev en skole for hele Salling og Fur. Til at begynde med var klasserne små, men i slutningen af 1930'erne nåede man op på ca. 90 elever. Heraf kom

1/3 fra Roslev, resten fra andre kommuner i Salling. Ved 25 års jubilæet blev der lavet en undersøgelse af elevernes baggrund og hvad de brugte deres eksamen til. 36% af eleverne var børn af forretningsdrivende eller håndværkere, 31 % af landmænd, 18 % af præster, læger, lærere, 13% af ansatte ved postvæsen og jernbanerne, mens kun 2% havde arbejderbaggrund. 1/3 af eleverne brugte uddannelsen til at gå videre til anden uddannelse, 1/3 til at få ansættelse ved etaterne, i banker eller på kontorer, mens den sidste 1/3 ikke direkte brugte deres eksamen.

Realskolen vakte ikke begejstring alle steder. I 1921 eksploderede utilfredsheden hos beboerne i Rybjerg sogn, der nu var blevet "lillebror" i kommunen. Man syntes, at realskolen var altfor flot og dyr og helt unødvendig, ja i nogle tilfælde ligefrem negativ for de unge i Rybjerg, der skulle være landbrugere. Den slags ville man ikke betale til i Rybjerg! Derfor søgte en række beboere i Rybjerg Viborg Amtsråd om at få lov til at oprette en selvstændig Rybjerg kommune. Det lykkedes at opnå tilladelsen efter to års debatter frem og tilbage om, hvordan Roslev-Rybjerg kommunes værdier og gæld skulle fordeles mellem de to ny kommuner. Kommuneskilsmissen trådte i kraft den 1. april 1924.

Salling Ungdomsskole 1921

Året efter fik de unge i Salling et alternativ til eksamensskolen!

I 1919 måtte den sidste forstander på Salling Højskole give op. Højskolebygningerne stod tomme, men pastor N. Kr. Glud, der havde været initiativtager til højskolen i 1884, gav ikke så let op. I 1920 gik han på pension - som 85-årig! - efter 58 år som præst i Jebjerg-Lyby. Det lykkedes ham at få fat på det unge ægtepar Sørine og Anton

Pigeholdet 1937 gør gymnastik på plænen foran væveskolen på Salling Ungdomsskole.

Thyregaard. De ville drive ungdomsskole, ikke højskole, i bygningerne, og selv om Glud var betænkelig, endte det alligevel med, at Thyregaards i 1921 startede Salling Ungdomsskole i Jebjerg. Ungdomsskolen var en blanding af folkeoplysende og praktiske fag. Drengene lærte sløjd og pigerne køkken- og husgerning. Skolen blev drevet som "efterskole" for drenge og piger om vinteren. Om sommeren var der pigeskole.

Fru Thyregaard var meget væveinteresseret, og det medførte, at der blev oprettet en væveskole i tilknytning til ungdomsskolen. Thyregaards var meget optaget af det nordiske, så de unge fik allerede i 1920'erne mulighed for at komme til Norge eller Sverige. Folkedansen fik tilholdssted på Ungdomsskolen, ligesom den blev centrum for arbejdet i De danske Ungdomsforeninger på Skiveegnen.

Indtil 1951 var Salling Ungdomsskole ejet af Thyregaards. I 1949 trak de sig tilbage fra ledelsen af skolen, som nu gik over til Anna og Vagn Raahede. To år efter blev skolen overdraget til en selvejende institution.

SIK's Sportsfester

I 1913 blev manufakturhandler Bernhard Fogh, Nørregades Varehus, valgt til formand for Skive Idrætsklub. Under hans ledelse voksede SIK til en storklub med over 300 medlemmer i 1920. Klubben havde fået store udgifter ved forbedringer af stadion og

Salling Skytte- og Gymnastikforenings karle- og pigehold parat til opvisning på stadion ved Grønnegade under Skive Idrætsklubs "Sportsdag" i 1923. Med fanen ses uddeler Christensen, Jebjerg. Foto: C. Hadrup.

udvidelse af klubhuset ved Aakjærvej. Der måtte slås ”et ordentligt slag”, så der kunne komme penge i kassen, mente Bernhard Fogh og foreslog, at SIK afholdt en årlig sportsdag med det dobbelte formål at gøre propaganda for sporten og få en indtægt til at dække klubbens driftsudgifter.

En typisk sportsdag bestod af svømmekonkurrencer og opvisning på Skive Havn, atletik, gymnastik, tennis, boksning og fodboldkampe mod nogle af Danmarks bedste fodboldhold på stadion. Et mere eksotisk indslag var præsentationen af 18 islandske Glima-brydere i 1926. Dagen sluttede med folkefest ved pavillonen i Anlæget.

De første sportsfester levede fuldt ud op til Foghs tanker. Folk strømmede til, og det bedste år svarede overskuddet til 25% af SIK's udgifter. Succesen ahang i høj grad af vejret, og da sportsdagene i 1927 og 1928 blev ramt af dårligt vejr, fik SIK et større underskud. Det slog hårdt, fordi klubben på samme tid var ude for en medlemsnedgang. SIK opbyggede en stor gæld, som det tog det meste af 1930'erne at få bugt med. Det blev uden Bernhard Fogh - han gik som formand i 1930.

De midtjyske Ringriderfester

Manufakturhandler Bernhard Fogh er blevet kaldt for Skives ”Mads Skjern” efter hovedpersonen i den populære TV-serie ”Matador”. Fogh var ligeså fuld af virkelyst som Skjern, så noget er der om snakken. Den 12. marts 1925 indbød han en række

Ringrideroptoget på vej op ad Thinggade med orkester flankeret af medlemmer af Ringriderkomiteen i spidsen i 1925. Foto: C. Hadrup.

repræsentanter for egnens førende foreninger - Den nye Borger- og Håndværkerforening, Handelsstandsforeningen, de politiske partier med borgmester Michael Nielsen i spidsen - samt byens fire redaktører. De skulle markedsføre Foghs ide i deres blade - gratis!

Fogh var blevet inspireret af de store Ringriderfester i Sønderjylland, der hvert år samlede mange tusinde tilskuere til ringridning og folkefest. Overskuddet skulle bruges til noget, som land og by kunne samles om: en fond til opførelse af et museum i Skive.

For at lokke folk til Skive i de to dage, Ringriderfesterne varede, blev alle sejl sat til! Der blev præsenteret spændende artister, der var jazzmusik og marchmusik, der blev vist kunstflyvning og faldskærmsudspring. I begyndelsen af 1930'erne præsenterede komiteen Niels Bukh-gymnasterne fra Ollerup Højskole, lige hjemkommet fra Japan. Fodboldkampe med store udenlandske hold blev en ny attraktion. I 1930 introduceredes "ringriderhæftet" med lodsedler og mange gevinster. Flere år var der udsat en bil til 4-5.000 kr.

Ringriderfesterne samlede i de første år ca. 15.000 deltagere. I begyndelsen af 1930'erne nåede man op på over 20.000, men så gik det galt. Landbrugskrisen kunne mærkes på egnen, og landborepræsentanterne opfordrede til, at man indstillede festerne. Det sagde byboerne nej til, for man mente, at folk i trange tider havde brug for fest! Tilskuertallet gik ned fra 1932, festerne gav underskud, og efter festen i 1933 gav ringriderkomiteen op. Gennem årene havde komiteen fordelt noget af overskuddet til en lang række gode formål fra Biblioteket til unge handelsmænds videreuddannelse. Museet, som oprindeligt var tiltænkt overskuddet, fik først penge i 1934: 7.000 kr.

Kort tid efter opløsningen af den første ringriderkomite stod en ny klar til at fortsætte festerne. Det lykkedes at få festerne til at give et beskedent overskud. Ringriderfesterne i 1936 og 1937 blev afholdt samtidig med Det jydsk Ungskue i Skive. De to fester løb over fire dage med bl.a. norske fodboldhold som hovedattraktioner. Fra 1938 gav festerne igen underskud, men så kom krigen og satte en stopper for dem.

Salling Bank 1916-1925

Salling Bank sætter rekord 1916-1918

I de sidste krigsår tjente erhvervslivet store penge. Det er i disse år, begrebet ”gullaschbaron” dukker frem. Der kunne tjenes penge på næsten alt!

For Salling Bank betød det, at omsætningen steg til nye rekorder. I 1917 kunne bankdirektør C. Werner præsentere det hidtil bedste resultat: et overskud på 174.035,72 kr. Af rekordoverskuddet udbetaltes kun 30.000 kr. i udbytte til aktionærerne (10%), mens resten henlagdes. Indlånene voksede imidlertid så stærkt, at banken trods de store henlæggelser fik problemer med at overholde lovens krav om, at bankens egenkapital skulle udgøre mindst 10% af dens forpligtelser. For at leve op til lovkravet besluttedes det i januar 1918 at fordoble aktiekapitalen fra 300.000 kr. til 600.000 kr. Bankens aktionærer kunne købe aktier til kurs 100 for et beløb, der svarede til det beløb, de ejede aktier for. Resten blev udbudt til kurs 175.

Nogle af pengene ved aktiesalget blev investeret i bankens første filial, der åbnede i Roslev i foråret 1918.

Salling Bank, filial af Den danske Landmandsbank 1918

På generalforsamlingen i maj 1918 kunne banken møde med et resultat, der var næsten lige så godt som året før. Umiddelbart efter generalforsamlingen fik bankrådet en henvendelse fra Den danske Landmandsbank, om man ville sælge Salling Bank til Landmandsbanken. Efter forhandlinger modtog bankrådet den 10. juni 1918 et tilbud om, at Landmandsbanken ville indløse aktierne i Salling Bank til kurs 227½. I aftalen indgik også, at bankens direktion, personale og bankrådet skulle fortsætte uforandret.

Det tog kun en ekstraordinær generalforsamling den 13. juli 1918 en halv time at godkende salget. Kun to talere, bankrådsformanden, Jens Mortensen, og fabrikant Mar. Jensen, Skive, havde ordet, og de anbefalede begge salget. Fordelen ved salget var, at banken i stedet for den nuværende aktiekapital på 600.000 kr. ville få Landmandsbankens millioner til rådighed, mente Jens Mortensen. ”I det hele vil banken fremtidig som hidtil stræbe efter at være en god og forstående tjener for egnen.” Mar. Jensen fortsatte: Banken vil efter salget ”være istand til at disponere over så betydelige beløb, at vi ikke, som det før har været tilfældet, må sige nej til store lån. Nu får vi det fornødne rygstød og bliver i enhver henseende konkurrencedygtig.”

108 aktionærer stemte for salget, 5 imod og 1 undlod.

Dagen efter fortalte en stor annonce i byens aviser, at ”Salling Herreders Spare- og Laanebank” fortsatte virksomheden ”på uforandret Maade under navn af: Salling Bank. Den Danske Landmandsbank, Hypothek- og Vekselbank, Aktieselskab, Skive Afdeling.”

Salling Herreders Spare- og Laanebank, Skive.

I Henhold til Beslutning paa Bankens Generalforsamling den 13. Juli 1918 er Banken bleven sammen-sluttet med Den Danske Landmandsbank og fortsætter Virksomheden paa uforandret Maade under Navn af:

Salling Bank,

Den Danske Landmandsbank, Hypothek- og Vekselbank,
Aktieselskab,
Skive Afdeling.

For Bankraadet:

Jens Mortensen,

Formand.

Annonce i Skive Avis juli 1918.

Filialtiden 1918-1926

Virksomheden fortsætter på uforandret måde - sådan stod der i annoncen, men selv om bankens direktion, personale og bankråd var det samme, viste det sig hurtigt, at Landmandsbankens direktion i København selvfølgelig blandede sig i driften af Skive-filialen. I salgsaftalen var det aftalt, at lån under 50.000 kr. bevilges lokalt, men alle større engagementer skulle godkendes i København. Bankrådet fortsatte også, men med den begrænsning, at alle valg skulle godkendes af hovedbanken.

I 1918 fik banken filial i Roslev, og nu blev filialnettet udbygget med kontorer i Durup og Selde. Kontorerne i Roslev og Durup var åbne to timer alle hverdage, mens kontoret i Selde kun var åbent to gange to timer om ugen. Alle filialer havde telefon nr. 3 - det var nemt at huske!

De 18. september 1922 kom det frem, at Den danske Landmandsbank - Nordens største bank - havde tabt næsten hele aktiekapitalen og en stor del af reserverne. Der gik et chok igennem det danske samfund, og indlånerne i Skive-filialen stormede banken. Den første dag blev der hævet det dobbelte af det normale, ca. 150.000 kr. Når det ikke gik værre, skyldes det, at hver sparer højst kunne hæve 1.000 kr. Dagen efter var tingene normale igen. Landmandsbanken var så stor en bank, at regeringen var tvunget til

Salling Banks personale ca. 1920.

Fra venstre ses meddirektør Chr. Knudsen, kasserer P.H. Schou, Vedel Jensen, M.Ø. Sørensen, Erik Nord, Karl Nielsen, bogholder L.P. Werner, meddirektør Jeppe Boel og administrerende direktør Christian Werner.

at redde den. Det viste sig efterfølgende, at bankens samlede tab løb op i 500 mill. kr. - en kolossal sum efter datidens forhold!

Direktør Lorentz Peter Werner

Under arbejdet med at rekonstruere Landmandsbanken blev der skåret ned overalt, også i Skive. Her ville banken af med den hidtidige tremands direktion, som skulle erstattes af to bestyrere. I efteråret 1923 blev man enige om, at de to meddirektører Jeppe Boel (1877-1923) og Chr. Knudsen (1876-1923) skulle fratræde med pension. Bestyrer Johs. Hansen, Haderslev, skulle så sammen med Chr. Werner udgøre den fremtidige ledelse i Skive. Chr. Werner var syg på dette tidspunkt, og han tilbød at fratræde ved udgangen af 1923.

Bankrådet i Skive var bange for, at en total udskiftning af ledelsen ville skade banken og foreslog derfor, at bankens bogholder, Lorentz Peter Werner, blev ansat som den ene bestyrer. Dette råd blev fulgt af Landmandsbanken, og i november 1923 kunne bankrådet byde de to nye bestyrere velkomne.

L.P. Werner, der var søn af bankdirektør Chr. Werner, var født i Horsens den 23. september 1891. Den 1. august 1907 kom han i lære som bankelev i Banken for Ringsted

og Omegn, hvorefter han efter aftjent værnepligt blev ansat som bogholder i Salling Bank den 1. marts 1913.

I sin fritid var L.P. Werner en habil violinist og bratschist, der det meste af sin tid i Skive spillede i mange forskellige sammenhænge, såvel i trio og kvartet som i Kamp Hansens orkester. Og så var han ivrig radio-amatør. Allerede i 1922 anskaffede han sig som en af de allerførste i Skive en radio. I direktørlejigheden på bankens første sal havde han en kortbølgesender og en telegraf stående, som han brugte til tale med andre radioamatører over hele verden.

Andelsbanken likviderer 1925

Den 2. juni 1925 lukkede Andelsbanken. I et stykke tid havde man forsøgt at rekonstruere banken, men det var ikke lykkedes at overbevise andelsforeningerne om at give den nødvendige støtte. Salling Bank kom til at stå for udbetalingen af de beløb, som Andelsbankens lokale kunder fik. Det medførte, at Salling Bank fik ca. 500 nye konti - men nok så væsentligt - det medførte, at kredse på egnen gik i gang med at undersøge muligheden for igen at få en lokal landbobank!

Købmandsgården i Selde; Skivevej 7, med Landmandsbankens Selde-afdeling ca. 1920. I vinduet reklamerer banken med "genforeningslån".